

UDK: 347.9(497.6)
izvorni znanstveni rad
primljen 26. siječnja 2004.

Dr. sc. Jozo Čizmić,
docent Pravnog fakulteta u Splitu

O JEZIKU U PARNIČNOM POSTUPKU PRED SUDOVIMA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Zakonom o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine određuju se pravila postupka na temelju kojih općinski sudovi, kantonalni sudovi i Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drukčije određeno.

Stranke i drugi sudionici u postupku pri sudjelovanju u parničnom postupku rabe jedan od jezika i jedno od pisama koji su u ravnopravnoj uporabi u postupku pred sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine odnosno mogu rabiti bosanski jezik, hrvatski jezik ili srpski jezik, te latinično ili ćirilično pismo.

Ključne riječi: jezik, parnični postupak

I/ UVOD

Parlament Federacije Bosne i Hercegovine donio je novi Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (dalje - FZPP) na sjednici Zastupničkog doma održanoj 8. listopada 2003. godine i na sjednici Doma naroda održanoj 1. listopada 2003. godine. FZPP je objavljen u «Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine», br. 53. od 28. listopada 2003. godine, a stupio je na snagu 5. studenoga 2003. godine. Danom stupanja na snagu FZPP-a prestao je važiti Zakon o parničnom postupku («Službene novine FBiH», br. 42/98 i 3/99., dalje - SFZPP), osim odredaba koje se odnose na postupak u parnicama iz obiteljskih odnosa (čl. 404.-424.), koje će se nastaviti primjenjivati do donošenja posebnog zakona (FZPP, čl. 459.). Držimo značajnim napomenuti da se izradi Zakona o parničnom postupku pristupilo istovremeno u oba entiteta u Bosni i Hercegovini (dalje - BiH),¹ s tim što su radnu verziju pojedinih zakona sačinile posebne radne skupine u entitetima, uz izravno sudjelovanje predstavnika Neovisne pravosudne komisije i američke organizacije ABACILLI, te da je u konačno ponuđenom tekstu u entitetima postignut visok stupanj usklađivanja.

Treba se i podsjetiti kako je nakon osamostaljenja, na temelju Amandmana LI točka 5. stavak 3. na Ustav BiH, Predsjedništvo BiH, na prijedlog Vlade BiH, donijelo vrlo

¹ Podrobnije o tome kod ALEKSIĆ, R., *Novine u Nacrtu ZPP Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske*, Zbornik radova s međunarodnog savjetovanja "Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse", održanog u Neumu od 6.-8. lipnja 2003. god., Mostar, 2003., str. 347.-390.

bitnu Uredbu - Uredbu sa zakonskom snagom o preuzimanju i primjenjivanju saveznih zakona koji se u BiH primjenjuju kao republički zakoni («Službeni list BiH», br. 2/92 od 11. travnja 1992. godine). Tako je preuzet i primjenjivao se u BiH kao republički zakon i Zakonom o parničnom postupku bivše SFR Jugoslavije. Odredbe preuzetog Zakon o parničnom postupku doživjele su ponajviše terminološke izmjene, sukladno izmjenama društvenoga i političkog sustava.²

Prvi Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (dalje – FBIH), uvodno spomenuti SFZPP, bio je propis kojim su se na prostoru FBIH cjelovito određivala pravila postupaka na temelju kojih sudovi raspravljaju i odlučuju u sporovima iz osobnih i obiteljskih odnosa, iz radnih odnosa, te iz imovinskih i drugih građansko-pravnih odnosa fizičkih i pravnih osoba. SFZPP je bio jedan od procesnih zakona koje u okviru svojih ustavnih ovlasti donosi FBIH, propisujući pravila postupka koja će na jednak i jedinstven način jamčiti ostvarenje i zaštitu subjektivnih prava građana i pravnih osoba pred sudovima u FBIH. Ustavni temelj za donošenje ovog zakona, uostalom kao i FZPP-a, sadržan je u odredbi članka IV.C.3. Ustava Federacije («Službene novine Federacije BiH», broj 1/94), kojom je predviđeno da se pravila postupka potrebna da bi se osigurala jednakost u postupanju, kao i temeljna načela pravičnosti u postupcima pred sudovima uređuju zakonima FBIH. SFZPP je donesen s pretenzijom da na suvremen način uredi rješavanje sporova s domaćim, ali i međunarodnim elementom.³ Kod izrade SFZPP-a vodilo se računa i o odredbama Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima («Službeni list SFRJ», br. 43/82 i 72/82, te «Službeni list RBiH», broj 2/92.), koji se primjenjuje kao federalni zakon temeljem članka IX.5.(1) Ustava FBIH.⁴ Svakako, vodilo se računa i o europskim i međunarodnim standardima i normama iz ovoga područja, a SFZPP je u cijelosti udovoljava i zahtjevima pravičnog suđenja, kakvo ima u vidu Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (čl. 6.).^{5 6}

² Treba napomenuti da je za područje *ex* HR H-B donesen Zakon o preuzimanju Zakona o parničnom postupku, kao zakona HRHB (Narodni list HR H-B, br. 26/95), koji isto tako nije predvidio nekakve suštinske izmjene.

³ Podrobnije o tome kod ČIZMIĆ, J., *Novo građansko procesno pravo Federacije Bosne i Hercegovine*, «Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu», vol. 50, 2000., br. 1-2, str. 143-181.

⁴ «Svi zakoni, drugi propisi i pravosuđni poslovници na snazi u Federaciji, na dan stupanja na snagu ovog Ustava ostaju na snazi u mjeri u kojoj se ne kose s ovim Ustavom, ukoliko mjerodavno tijelo ne odredi drukčije». Članak IX.5.(1) Ustava FBIH.

⁵ Tako se, u skladu s odredbama članka VI(3) Ustava BiH, sud može zatražiti od Ustavnog suda BiH da odluči je li zakon na temelju kojega treba donijeti odluku u skladu s Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda ili nije. Vidi *Izvještaj o Programu za procjenu sudskog sustava (JSAP) Misije Ujedinjenih naroda u BiH*, od studenoga 1998. do siječnja 1999. godine, str. 19.

⁶ Glede bosanskohercegovačkih međunarodnih izvora građanskog procesnog prava, bitno je istaknuti da je BiH preuzela savezni Zakon o zaključivanju i izvršavanju međunarodnih ugovora bivše SFR Jugoslavije («Službeni list SFRJ», br. 5/78, 2/89 i 47/89), i što je posebno bitno, njezine savezne zakone koji se odnose na ratifikaciju međunarodnih ugovora i sporazuma («Službeni list RBiH», br. 2/92, čl. 1., poglavlje I, razdjel 4., točka 6.). Moglo bi se dakle zaključiti da je tako BiH iskazala spremnost da se je smatra, nakon izvršene notifikacije o sukcesiji, prihvaćanju ili pristupanju, a što se tiče teritorija BiH, članicom konvencija i bilateralnih međunarodnih sporazuma s područja građanskog procesnog prava, koje je ratificirala ili zaključila bivša Jugoslavija (Vidi *Pregled međunarodnih multilateralnih ugovora čija je članica, odnosno kojima je vezana Republika Bosna i Hercegovina nakon izvršene notifikacije o sukcesiji, prihvaćanju ili pristupanju*, «Službeni list RBiH», br. 25/93.). Spomenuli bi tako članstvo BiH, na temelju sukcesije, u Konvenciji o građanskom sudskom postupku od 1. ožujka 1954. godine. Konvencija, među ostalim, sadrži odredbe o dostavljanju sudskih i izvan-sudskih akata; pružanju pravne pomoći (zamolnica); osiguranju parničnih troškova (*caution iudicatum solvi*) i besplatnoj sudskoj pomoći. Isto tako treba napomenuti i o članstvu u Konvenciji čiji je cilj da osigura...

FZPP je u parnični postupak FBiH unio značajne i opsežne promjene, koje bi trebale pridonijeti da se u parničnom postupku poveća efikasnost suđenja, te da se izbjegne nepotrebno odugovlačenje postupka, među ostalim i na području jezika i pisma parničnog postupka.⁷

II/ SLUŽBENI JEZIK I PISMO POSTUPKA

Sud, stranke i ostali sudionici u postupku komuniciraju na jeziku koji je u službenoj uporabi na sudu. **Jezik postupka** (engl. *language of the proceedings*; njem. *Verfahrenssprache*), jest jezik na kojem sud usmeno ili putem pismena opći sa strankama i drugim sudionicima u postupku te jezik kojim stranke i drugi sudionici usmeno ili u pisanom obliku opće sa sudom ili međusobno.

Prema odredbi čl. 6. FZPP-a, u parničnom postupku pred sudovima FBiH u **ravnopravnoj su upotrebi bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik, a službena pisma su latinica i ćirilica**.

Držimo da su ovako formuliranom odredbom čl. 6. FZPP-a, a time u svezi i čl. 313.-315. FZPP-a, otklonjene određene dvojbe koje su mogle nastati u praksi prilikom distinkcije srpskog, srpsko-hrvatskog odnosno hrvatsko-srpskog jezika u bosanskohercegovačkoj nijansi od hrvatskog i bosanskog jezika. Pogotovo što je problem bio potenciran političkom dimenzijom odnosa koji postoje između entiteta.

Treba napomenuti kako je odredbom čl. 6. SFZPP-a bilo određeno da se parnični postupak vodi na bosanskom jeziku ili hrvatskom jeziku, a službeno pismo bila je latinica. Razvidno je da je odredba o jeziku u postupku dodatno usklađena s **odlukom Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti naroda u entitetima** i odgovarajućim ustavnim amandmanima pa je, pored bosanskog i hrvatskog, sada u FBiH u ravnopravnoj uporabi i srpski jezik, a pored latinice, službeno pismo u parničnom postupku pred sudovima FBiH sada je i ćirilica.^{8 9} Naime, Ustavni sud BiH, na temelju čl. VI/3 (a) Ustava BiH te

... lakši pristup pravosuđu na međunarodnom planu od 25. listopada 1980. godine, kao i u više konvencija s područja arbitražnog rješavanja sporova. O međunarodnim izvorima arbitražnog prava u BiH potanje kod ČIZMIĆ, J., *Current state of arbitration in Bosnia and Herzegovina*, "Croatian Arbitration Yearbook", vol. 4, Zagreb, 1997., str. 45-56., i u (još neobjavljenom) referatu ČIZMIĆ, J., *Izvori arbitražnog prava u (Federaciji) BiH*, referat na međunarodnom savjetovanju 11. hrvatski arbitražni dani – Arbitraža u postjugoslavenskim državama, Zagreb, 4. i 5. prosinca 2003. god.

⁷ Napominjemo da se u radu pozivamo na sudsku praksu i stajališta pravne teorije utemeljena na odredbama parničnih postupnika bivše Jugoslavije iz 1957. i 1977. godine i preuzetog ZPP-a bivše SFR Jugoslavije koji se u BiH primjenjivao kao republički zakon do donošenja SFZPP-a, i to tamo gdje su odredbe o jeziku i pismu postupka sukladne odredbama SFZPP-a i odgovarajućim odredbama FZPP-a.

⁸ Usp. OMANOVIĆ, S., *Draft novoga Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine s komentarom*, Sarajevo, 2003., str. 10.

⁹ Prije donošenja SFZPP-a postupak pred parničnim sudom vodio se na jeziku koji je tada bio u službenoj uporabi u sudu (v. preuzeti ZPP bivše SFR Jugoslavije, čl. 6.), a treba napomenuti da je u SR BiH tada u službenoj uporabi bio srpskohrvatski jezik ijekavskog izgovora, a ćirilica i latinica bile su ravnopravna pisma (v. Ustav SR BiH, čl. 4.). Ova temeljna koncepcija o slobodi i ravnopravnosti jezika i pisama naroda i narodnosti sadržana u Ustavu SR BiH, bila je razrađena u procesnim zakonima. Tako je primjerice odredbom čl. 24. Zakona o redovnim sudovima SR BiH («Službeni list SR BiH», br. 31/74. i 77/77.) bilo predviđeno da je pred sudovima u službenoj uporabi srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik ijekavskog izgovora, te da su ravnopravna oba pisma, i ćirilica i latinica. Detaljnije o tome kod KRCKOSKI, M., *Jezik suda i stranaka u sudskim i drugim postupcima*, «Sudska praksa (Beograd)», br. 2/85., str. 74.-80. Kasnijim unošenjem odredbi o jeziku postupka u parnične postupnike izrazilo se shvaćanje da ta materija spada u postupak, odnosno da se tiče funkcionalne, a ne organizacijske strane pravosuđa. Usp. POZNIĆ, B. – RAKIĆ VODINELIĆ, V., *Gradansko procesno pravo*, Beograd, 1999., str. 161.

čl. 35, 37, 54, 57, 58, 59. i 71. Poslovnika Ustavnog suda BiH, na sjednici održanoj 18. i 19. kolovoza 2000. godine, donio je **djelomičnu odluku**, br. 5/98 IV, kojom, među ostalim, proglašava neustavnim odredbu čl. I.6.(1) Ustava FBiH, a kojom se propisivalo da su bosanski i hrvatski jezik službeni jezici i latinica službeno pismo u FBiH. Spomenuta odredba prestala je važiti danom objave ove odluke u «Službenom glasniku BiH», odnosno dana 14. rujna 2000. godine.¹⁰ Podnositelj prijedloga za ocjenu ustavnosti spomenute odredbe (gosp. Alija Izetbegović, tada predsjedatelj Predsjedništva BiH) smatrao je da se njome krši zadnja alineja Preambule Ustava BiH,¹¹ koja označuje Bošnjake, Hrvate i Srbe kao konstitutivne narode i odredba o nediskriminaciji iz čl. II/4 Ustava BiH,¹² a drži da jednakost tri naroda podrazumijeva i punu jednakost njihovih jezika. Ustavni sud je ocijenio da je pobijana odredba ozbiljna prepreka za uživanje u pravima zajamčenim čl. II/3.(n) i II/5 Ustava BiH, te da krši pozitivne obveze iz Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina (1994.), Međunarodne konvencije o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965.), kao i čl. II/4. Ustava BiH, te je stoga spomenutu odredbu proglasio neustavnom.¹³

Treba napomenuti da je poznavanje jezika postupka **preduvjet za ostvarenje i provođenje načela usmenosti i neposrednosti** (v. FZPP, čl. 5.) te načela materijalne istine i raspravnog načela (v. FZPP, čl. 7.).

Odredba čl. 6. FZPP-a o jeziku i pismu postupka je načelnog karaktera, a pitanje jezika i pisma u postupku pred sudom podrobnije je uređeno odredbama čl. 313.-315. FZPP-a.

III/ JEZIK SUDSKIH PISMENA

Odredbom čl. 313. FZPP-a uređen je način ostvarivanja prava stranaka i drugih sudionika u postupku na uporabu svog jezika u odnosu na **sudska pismena** koja im sud dostavlja.¹⁴ Pozivi, odluke i druga sudska pismena upućuju se strankama i drugim sudi-

¹⁰ Vidi «Službeni glasnik BiH», br. 23/00.

¹¹ «Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi (zajedno s ostalima), i građani Bosne i Hercegovine ovim utvrđuju Ustav Bosne i Hercegovine».

¹² «Uživanje prava i sloboda predviđenih ovim člankom ili međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu i ovom Ustavu, osigurano je za sve osobe u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi kao što je spol, rasa, boja, jezik, vjera, političko i drugo uvjerenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, vezivanje za neku nacionalnu manjinu, imovina, rođenje ili drugi status».

¹³ Tako i potanje o tome u komentaru uz Djelomičnu odluku Ustavnog suda BiH, U 5/98 IV, «Bilten Ustavnog suda BiH», 2000. godina, str. 335.-360.

¹⁴ S obzirom na formu, parnične radnje mogu biti pisane ili usmene. Pisane parnične radnje u postupku nazivaju se pismenima. Pismena su, dakle, skupni naziv za podneske i svaki drugi pisani akt stranaka, za pisane priloge stranaka i drugih sudionika, pisane akte suda (odluke, zapisnici, priopćenja i sl.), te isprave koje je sud pribavio po službenoj dužnosti tijekom postupka. Pojam «pismeno» ne obuhvaća, dakle, samo podneske, nego i isprave i priloge koji su pribavljeni tijekom parničnog postupka, a pismena su, pored njih, i parnične radnje sudova u pisanom obliku, odnosno pozivi, zapisnici i odluke. Pismena su primjerice: tužbe, odgovori na tužbu, platni nalozi, prilozi uz tužbu i odgovoru na tužbu, pozivi, nalazi sudskih vještaka, sudske odluke razne vrste, pravni lijekovi i dr. (tako i podrobnije kod ČIZMIĆ, J., *Neka razmatranja o pismenima u parničnom postupku*, «Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu», god. 38., 2001., broj 4, str. 415. i dalje). S obzirom na pravila o dostavljanju pismena, koja su izraz načela saslušanja stranaka, u smislu odredaba čl. 337. FZPP-a pismeno je svaka pisana pošiljka koju sud upućuje strankama i drugim sudionicima u postupku, kao i drugim fizičkim ili pravnim osobama koje nemaju status sudionika u postupku ali su dužni sudu pružiti informacije u svezi s predmetom spora ili postupiti po drugim traženjima suda, a s kojima sud komunicira u svezi s postupkom ...

onicima u postupku na jednom od jezika iz čl. 6. FZPP-a (FZPP, čl. 313.), odnosno ili na bosanskom ili na hrvatskom ili na srpskom jeziku.

Držimo da je sudu ostavljeno da odluči na kojem će od ta tri jezika strankama i drugim sudionicima dostavljati svoja pismena, s tim što je i strankama i drugim sudionicima u postupku dana mogućnost da pri sudjelovanju u postupku upotrebljavaju jedan od jezika iz čl. 6. FZPP-a kojeg same odaberu.¹⁵ Slično određenje sadržavao je i SFZPP.¹⁶

Sudska pismena upućuju se samo na jednom od jezika koji je u službenoj uporabi na sudu. Ako stranke i drugi sudionici u postupku prethodno nisu zatražili da im se pozivi, odluke i druga sudska pismena upućuju na njihovom jeziku (svakako ako prethodno osiguraju o svom trošku prevođenje tih pismena, arg. iz čl. 315. st. 1. FZPP-a), moraju prihvatiti činjenicu da će im se pozivi, odluke i druga sudska pismena dostavljati na jeziku koji nije njihov, odnosno na bosanskom ili hrvatskom ili srpskom jeziku koji su u službenoj uporabi u sudu.

IV/ UPORABA JEZIKA U PODNESCIMA I PRI USMENOM KOMUNICIRANJU

1/ Prema odredbi čl. 314. FZPP-a, stranke i drugi sudionici u postupku pri sudjelovanju u postupku **moraju** rabiti jedan od jezika iz čl. 6. FZPP-a (bosanski, hrvatski ili srpski).

2/ Razvidno je da ova odredba, za razliku od odredbe čl. 94. SFZPP-a i odredbe čl. 312. tzv. Drafta FZPP-a, izričito propisuje obveznu uporabu bosanskog, hrvatskog ili srpskog jezika ne samo u podnescima koje upućuju sudu nego i u usmenom postupku pred sudom. Naime, spomenutim odredbama čl. 94. SFZPP-a i 312. Drafta FZPP-a bilo je propisano/predviđeno da stranke i drugi sudionici u postupku upućuju sudu svoje tužbe, žalbe i druge **podneske** na jeziku koji je u službenoj uporabi u sudu, odnosno na jednom od jezika iz čl. 6. FZPP-a, a njima nije bilo uređeno usmeno komuniciranje stranaka sa sudom.¹⁷ Time pravo stranaka i drugih sudionika da se u postupku služe svojim

... koji se kod njega vodi (detaljnije kod KAPELI, K., *Dostava pismena poštom*, "Naša zakonitost", XLI, 1987., br. 11-12, str. 1367-1373. Usp. i ZUGLIA, S. - TRIVA, S., *Komentar Zakona o parničnom postupku*, I. svezak, Zagreb, 1957., str. 295. i JANKOVIĆ, M. - KARAMARKOVIĆ, H. - JANKOVIĆ, Ž. - PETROVIĆ, D., *Komentar Zakona o parničnom postupku*, Beograd, 1977., str. 177., dalje - JANKOVIĆ).

¹⁵ Vidi Prijedlog Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, *Obrazloženje*, str. 107. I prema stajalištu VS Vojvodine, kad je jednom pravomoćnim rješenjem utvrđen jezik (jezici) postupka, on se u istom postupku ne može mijenjati. VS Vojvodine, Gzz- 2/88., objavljena kod RADOVANOV, A. - KORAČ, M., *Zakon o parničnom postupku*, Novi Sad, 1999. (dalje - RADOVANOV-KORAČ), str. 60.

¹⁶ «Pozivi, odluke i druga sudska pismena upućuju se strankama i drugim sudionicima u postupku na jeziku koji je u službenoj uporabi u sudu, suglasno odredbi članka 6. ovog zakona». SFZPP, čl. 93.

¹⁷ Podnesci (njem. *Schriftsatz*) su procesne radnje stranaka poduzete u pisanom obliku. Podnesci su, dakle, pismena u kojima stranke i ostali sudionici u postupku poduzimaju procesne radnje u postupku, a sadrže određene zahtjeve, prijedloge ili obavijesti (vidi TRIVA, S. - BELAJEC, V. - DIKA, M., *Gradansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 1986., dalje - TRIVA, str. 291.). Podnescima se radnje poduzimaju u pravilu izvan rasprave. Podneske stranka predaje sudu neposredno ili ih šalje poštanskom pošiljkom. Iako to u ZPP-u nije predviđeno, u pravnoj teoriji podnesci se dijele, s obzirom na svrhu zbog koje se podnose, na pripremljene i konačne ili dispozitivne podneske (usp. TRIVA, str. 291.; JUHART, J., *Civilno procesno pravo FLRJ*, Ljubljana, 1961., str. 297.; ZUGLIA, S., *Gradanski parnični postupak FNRF*, Zagreb, 1957., str. 259.-260.). U pripremljenim podnescima navode se činjenice na kojima se zasniva tužbeni zahtjev i dokazi u mjeri u kojoj je to potrebno radi orijentacije suda i protivnika pri pripremanju za raspravu o najavljenom zahtjevu (primjerice, tužba ili odgovor na tužbu). U ...

jezikom i pismom (koji je eventualno različit od službenog jezika suda/postupka), nije uvijek bilo moguće ostvariti u jednakoj mjeri u svim situacijama. Tako je strankama bilo u potpunosti osigurano pravo na uporabu jezika u usmenom postupku pred sudom, dok su pismena koja sud upućuje strankama i podnesci koje stranke upućuju sudu morala biti napisana na jeziku koji je bio u službenoj uporabi u sudu (bosanski ili hrvatski), držimo ponajprije zbog načela ekonomičnosti.¹⁸

Iako se to u odredbi čl. 314. FZPP-a nigdje izričito ne navodi, držimo da stranke svoje podneske mogu sada ravnopravno pisati latiničnim i na ćirilničnim pismom (arg. iz čl. 6. FZPP-a).

Ako, pak, podnesci ne bi bili podneseni na hrvatskom, bosanskom ili srpskom jeziku, sud bi bio dužan zatražiti od sudionika u postupku da ih u određenom roku podnesu na jednom od tih jezika. Naime, prema odredbi čl. 334. st. 2. FZPP-a, podnesci moraju biti "razumljivi". Da bi **podnesak bio razumljiv**, ponajprije mora biti napisan na jeziku koji je u službenoj uporabi u sudu. Čak i ako bi sudac privatno razumio jezik na kojemu je podnesak napisan, ako to nije službeni jezik postupka, on bi takav podnesak morao tretirati kao nerazumljiv, dakle sudioniku u postupku trebao bi podnesak (u pravilu) vratiti kako bi ga u određenom roku "ispravio", tj. napisao na jeziku koji je u službenoj uporabi u sudu. Ako ispravljeni podnesak ne bi bio vraćen u određenom roku, smatralo bi se da je povučen, a ako bi bio vraćen bez ispravka ili u nezadovoljavajućoj jezičnoj redakciji, morao bi biti odbačen sukladno odredbama čl. 336. FZPP-a.¹⁹

3/ Vidjeli smo da je odredbom čl. 314. FZPP-a izričito propisana obvezna uporaba bosanskog, hrvatskog ili srpskog jezika ne samo u podnescima koje sudionici u postupku upućuju sudu nego i u **usmenom postupku pred sudom**.

SFZPP je uređivao uporabu jezika u usmenom postupku pred sudom²⁰ odredbom čl. 92.,²¹ prema kojoj su stranke i drugi sudionici u postupku imali pravo pri sudjelova-

... konačnim podnescima iznose se sve činjenice, predlažu sva dokazna sredstva, te definitivno formulira zahtjev za presudu (primjerice, mandatna tužba, pravni lijek), a u njima se mogu navoditi i razmatranja o pravnim shvaćanjima i ocjena izvedenih dokaza. U pravnoj se teoriji spominju i tzv. obični podnesci, koji sadrže obične obavijesti koje stranke upućuju sudu. Primjerice, da su promijenili adresu ili se u njima pripisava adresu svjedoka, da su postavili punomoćnika za primitak pismena i sl. (usp. POZNIĆ, B., *Gradansko procesno pravo*, Beograd, 1995., str. 142. i STANKOVIĆ, G., *Gradansko procesno pravo*, Beograd, 1989., str. 207.). Podjela podnesaka na vrste pored teorijskog ima i praktično značenje, posebno kod primjene pravila o dostavi i prilaganju podnescima (podrobnije kod ČIZMIĆ, J., *Neka razmatranja o podnescima u parničnom postupku*, "Pravo u gospodarstvu", god. 40, 2001., br. 5, str. 46-59.).

¹⁸ Zanimljivo je napomenuti da su do donošenja SFZPP-a, sukladno odredbi čl. 105. preuzetog ZPP-a bivše SFRJ, stranke i drugi sudionici u postupku mogli slati svakom sudu na području FBiH svoje podneske na bilo kojem jeziku "naroda i narodnosti bivše Jugoslavije".

¹⁹ Tako DIKA, M., *Parnični i izvršni postupci s postjugoslavenskim elementom*, "Privreda i pravo", vol. 30, 1991., br. 11-12., str. 695.

²⁰ Načelo pismenosti/pisanosti (njem. *Schriftlichkeitgrundsatz*) je procesno načelo koje zahtijeva da se radnje u postupku poduzimaju usmeno te da se kao osnova za donošenje odluke može uzeti samo ono što je sadržano u sudskim spisima (*quod non est in actis non est in mundo*). To se načelo u svojim ekstremnim varijantama smatra povijesno prevladanim i u suvremenim domaćim sudskim postupcima ono je potisnuto u korist načela usmenosti. Načelo usmenosti (njem. *Mündlichkeitgrundsatz*) je, pak, procesno načelo koje zahtijeva da radnje u postupku poduzimaju usmeno, a ako su poduzete u pisanom obliku da budu ponovljene usmeno na ročištima, te da se kao osnova za donošenje odluke može uzeti samo ono što je na usmenoj raspravi iznjeto. Tako i podrobnije kod DIKA, M. – ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2000. (dalje – DIKA-ČIZMIĆ), str. 36.-38. i 63.-64.

²¹ Odredba čl. 92. SFZPP-a gotovo je identična s tekstom odredbe čl. 310. Drafta FZPP-a, a koja je doživjela značajne izmjene u konačnoj verziji.

nju na ročištima i pri usmenom poduzimanju drugih parničnih radnji pred sudom upotrebljavati svoj jezik. Štoviše, ako se postupak ne bi vodio na jeziku stranke, odnosno drugih sudionika u postupku, sud je bio dužan osigurati usmeno prevođenje na njihov jezik onoga što se na ročištu iznosi, te usmeno prevođenje isprava koje su se na ročištu koristile radi dokazivanja (v. SFZPP, čl. 92. st. 2.). Svakako, sud nije bio dužan omogućiti stranci da prati postupak na jeziku kojeg razumije ako stranka to tijekom postupka nije zatražila, a sud nije imao razloga posumnjati da stranka ne razumije jezik postupka.²² S druge strane, stranka nije mogla s uspjehom pobijati odluku suda zbog toga što se protivna stranka nije koristila svojim pravom na vođenje postupka na njezinu jezik i pismu.²³ Status "sudionika u postupku" imaju, pored stranaka, zakonski zastupnici (v. SFZPP, čl. 72.) i punomoćnici stranaka (v. SFZPP, čl. 80.), umješači (v. SFZPP, čl. 190.), imenovani prethodnici (v. SFZPP, čl. 194.), osobe koje su obaviještene o parnici (SFZPP, čl. 195.), svjedoci, vještaci i tumači. Svi oni imali su pravo na uporabu svog jezika u usmenom postupku pred sudom.

Držalo se da nepoznavanje jezika na kojem se vodi postupak ne bi smjelo biti prepreka za ostvarivanje prava i interesa stranaka.²⁴ Pa ako se postupak ne bi vodio na jeziku stranke, odnosno drugih sudionika u postupku, sud je bio dužan osigurati usmeno prevođenje na njihov jezik onoga što se na ročištu iznosi, te usmeno prevođenje isprava koje se na ročištu koriste radi dokazivanja.²⁵ Stranke, njihovi zakonski zastupnici i punomoćnici, kao i umješači imali su pravo na usmeno prevođenje svega što se na ročištu iznosilo te na usmeno prevođenje svih isprava koje su se na ročištu koristile radi dokazivanja. Imenovani prethodnici, osobe koje su obaviještene o parnici, svjedoci i vještaci imali su, pak, nešto uže pravo na prevođenje, zavisno od njihove uloge u postupku. Tako su se, primjerice, svjedoku prevodila pitanja koja mu je uputio sud ili stranke i njihovi zastupnici, iskazi stranaka i drugih sudionika bili bi mu prevedeni samo ako bi sud odlučio izvršiti suočenje, a isprave su se svjedoku usmeno prevodile samo ako se svjedok trebao izjasniti o toj ispravi.²⁶

Usto, iako BiH nije bila ratificirala **Europsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda**, zbog interesa BiH za prijam u članstvo Vijeća Europe nastojalo se tekst SFZPP-a uskladiti s zahtjevima pravičnog suđenja iz članka 6. spomenute konvencije. Treba istaknuti da pravo korištenja svoga jezika, na način koji je bilo uređeno odredbama SFZPP-a, išlo je dalje od zahtjeva iz čl. 6. Europske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, koja zahtijeva da se u postupku koristi jezik koje stranke mogu razumjeti, a ne nužno i njihov jezik. Ovakvo rješenje u odredbama čl. 6. predviđeno je zbog troškova prevođenja, ali i činjenice da se ponekad u cijeloj zemlji ne mogu naći prevoditelji koji poznaju jezik stranaka ili sudionika.²⁷

²² Vidi odluku Županijskog suda u Koprivnici, Gž- 461/02. od 4. travnja 2002., «Izbor odluka Vrhovnog suda Hrvatske» (dalje – IO VSH) - 1/03-199.

²³ Usp. odluku Vrhovnog suda (dalje – VS) Vojvodine, Rev- 21/86., objavljena kod RADOVANOV–KORAČ, str. 59.

²⁴ U tom smislu ČALIJA, B. – OMANOVIĆ, S., *Gradansko procesno pravo*, Sarajevo, 2000., str. 103.; ARSENOV, B., *Jezik u postupku po novom Zakonu o parničnom postupku*, «Glasnik Advokatske komore Vojvodine», XXVI, 1977., br. 12., str. 21. i RADOVANOV, A., *Problemi ravnopravne upotrebe jezika naroda i narodnosti u postupku pred sudom*, «Glasnik Advokatske komore Vojvodine», XXXII, 1983., br. 6, str. 20.

²⁵ Tako i VS Srbije (dalje VSSr.) u odluci Gž- 2492/78. od 4. siječnja 1979., objavljena kod RADOVANOV–KORAČ, str. 59.

²⁶ Usp. JANKOVIĆ, str. 147.

²⁷ Tako i potanje kod KODEK, G. E., *Komentar o Nacrtu Zakona o građanskom postupku Federacije BiH*, rad u zborniku "Nova rješenja u Zakonu o parničnom postupku i Zakonu o ovršnom postupku Federacije", ...

Prema odredbama SFZPP-a, troškovi prevođenja padali su na teret sredstava suda (SFZPP, čl. 92. st. 5.).

4/ FZPP na ovom području uvodi niz značajnih novina. Sada stranke i umješaci koji ne poznaju niti jedan od jezika iz čl. 6. FZPP-a (bosanski, hrvatski ili srpski) moraju o svom trošku osigurati usmeno i pisano prevođenje procesnih radnji koje poduzimaju, druge usmene i pisane prijevode za svoje potrebe (FZPP, čl. 315. st. 1.), kao i prijevod u svezi izvođenja dokaza koje su predložili (FZPP, čl. 315. st. 2.), držimo bez obzira na to tko je i u kojoj mjeri po odluci suda konačno dužan naknaditi parnične troškove.

Usto, sud nije više dužan poučiti stranke i druge sudionike u postupku o pravu da usmeni postupak pred sudom prate na svom jeziku uz pomoć tumača, kao što je to bio dužan u skladu s odredbom čl. 92. st. 4. SFZPP-a. Sud je u zapisniku trebao zabilježiti da je strankama i drugim sudionicima dao pouku, te u zapisnik unijeti izjave stranaka, odnosno sudionika u svezi s datom poukom. Među ostalim, sud je bio dužan u zapisniku navesti i da su se stranke odrekle prava na prevođenje, te nije bila dovoljna konstatacija u zapisniku da stranke suglasno izjavljuju kako poznaju jezik postupka.²⁸ Propuštanje poučavanja stranke o njezinim pravima od strane suda moglo je imati značenje samo **relativno bitne povrede** odredaba parničnog postupka.²⁹ Istog značenja moglo je biti i propuštanje zabilježbe davanja pouke u zapisniku ili izjave stranaka nakon pouke (v. čl. 113. FZPP-a.). Naime, u judikaturi je zauzeto stajalište da sud čini (relativno) bitnu povredu odredaba parničnog postupka ako bi propustio poučiti stranke o ravnopravnoj uporabi jezika i pisama, zatražiti da se stranke izjasne o jeziku postupka i to naznačiti u raspravnom zapisniku.³⁰ Međutim, ako je sud odbio zahtjev stranke da se u postupku koristi svojim jezikom i pismom ili da prati tijek postupka na svom jeziku, to je predstavljalo **apsolutno bitnu povredu** odredaba parničnog postupka iz čl. 336. st. 2. t. 8. SFZPP-a. Bitna povreda odredaba parničnog postupka uvijek je postojala kada je protivno odredbama SFZPP-a sud odbio zahtjev stranke da se u postupku služi svojim jezikom i pismom i da prati tijek postupka na svom jeziku, a stranka se zbog toga žalila. Ova povreda predstavljala je zapravo jedan kvalificirani, kazuistički određen slučaj povrede načela saslušanja stranaka,³¹ na koju drugostupanjski sud u povodu žalbe nije pazio po službenoj dužnosti, već samo na prijedlog stranke.³² Zbog postojanja ove povrede drugostupanjski sud morao je ukinuti pobijanu presudu i predmet vratiti na ponovno sudeenje (v. SFZPP, čl. 351. st. 1). Primjerice, prema stajalištu judikature apsolutno bitna povreda odredaba parničnog postupka postojala je kad se zakonskom zastupniku stranke i njezinom punomoćniku ne bi omogućila uporaba svog jezika pred sudom, a povreda prava ostalih sudionika u postupku (imenovani prethodnici, osobe koje su obaviještene o parnici, svjedoci, vještaci) na uporabu jezika u postupku pred sudom, mogla je pred-

... Sarajevo, 1998., str. 39. Usp. i UZELAC, A., *Hrvatsko procesno pravo i jamstvo "pravičnog postupka iz Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda"*, "Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci", vol. 19, 1998., Supplement, str. 1005-1030.

²⁸ Takvo je stajalište zauzeo i VS Vojvodine u odluci Rev- 787/87., objavljena kod RADOVANOV-KO-RAĆ, str. 59.

²⁹ Usp. odluku Suda udruženog rada Slovenije SP- 334/78-3. od 17. svibnja 1978., objavljena kod JANKOVIĆ, str. 148.

³⁰ Vidi u tom smislu odluku VS Vojvodine, Gzz- 14/86., objavljena kod RADOVANOV-KORAĆ, str. 59.

³¹ Usp. DIKA - ČIZMIĆ, str. 191.

³² U tom smislu i VSH u odluci Gzz- 55/83. od 14. rujna 1983., "Prilog Naše zakonitosti"- 24/84-135.

stavljati samo relativno bitnu povredu iz čl. 336. st. 1. SFZPP-a, ako je bila ili mogla biti od utjecaja na donošenje pravilne i zakonite odluke.³³ Suprotno, prema stajalištu judikature nije postojala apsolutno bitna povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 336. st. 2. t. 8. SFZPP-a ako stranka nije ni tražila da se u postupku služi svojim jezikom.³⁴ Usto, bez obzira na to što pisani nalaz i mišljenje vještaka nisu dijelom pisani jezikom stranaka, nije bila počinjena bitna povreda odredaba parničnog postupka iz članka 336. stavka 2. točke 8. SFZPP kad su cijeli nalaz i mišljenje bili pročitani u prisutnosti stranaka na njihovom jeziku.³⁵

Zbog povrede prava na uporabu jezika i pisma mogla se zatražiti revizija (v. SFZPP, čl. 367.), zahtjev za zaštitu zakonitosti (v. SFZPP, čl. 385.) te predložiti ponavljanje postupka (v. SFZPP, čl. 391. t. 2.).

Zanimljivo je da FZPP ne predviđa više izričito postojanje odnosno podjelu povreda odredaba parničnog postupka na apsolutno i relativno bitne, već samo u čl. 209. određuje da "povreda odredaba parničnog postupka postoji ako sud u tijeku postupka nije primijenio ili je nepravilno primijenio koju odredbu ovoga zakona, a to je bilo od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude", pa se tako ne spominje više izričito ni povreda odredaba o jeziku i pismu postupka iz čl. 336. st. 2. t. 8. SFZPP-a kao apsolutno bitna povreda. Drži se kako su u odredbi čl. 336. apsolutno i relativno bitne povrede odredaba parničnog postupka relativizirane jer se predlagatelj izbjegavanjem taksativnog zakonodavnog nabiranja opredijelio za elegantno rješenje koje podrazumijeva neprimjenjivanje ili nepravilnu primjenu neke odredbe FZPP-a, a to je bilo (a ne moglo biti) od utjecaja na donošenje pravilne i zakonite presude.³⁶

Stranke su se mogle odreći prava na prevođenje, a odricanje od prava na uporabu svog jezika ili prevođenja imalo je pravni učinak samo ako bi stranka ili drugi sudionik izričito izjavio da zna jezik na kojem se postupak vodi.³⁷

5/ Odredbom čl. 315. st. 3. FZPP-a, identično kao i odredbom čl. 92. st. 5. SFZPP-a, predviđeno je da prevođenje obavljaju tumači. Tumači (njem. *Dolmetscher*) su vrsta vještaka koji pomažu sudu da se sporazumijeva sa sudionicima u postupku koji ne znaju jezik suda ili koji se ne mogu s drugima sporazumijevati. Na tumače se na odgovarajući način primjenjuju pravila o vještacima. Odredbama čl. 162. FZPP-a izjednačeni su procesni položaj, prava i dužnosti tumača i vještaka.³⁸ Tumač može biti samo jedna fizička osoba. Sud mora postaviti tumača kada sasluša **svjedoka** koji ne zna jezik na kojem se vodi postupak ili je gluh, nijem i nepismen. Saslušavanje svjedoka i stranaka uz sudjelovanje vještaka-tumača obvezno je i onda kad bi se sud mogao sporazumjeti s njima na njihovom jeziku, jer je dužan i drugim sudionicima u postupku omogućiti praćenje tijeka raspravljanja.³⁹ Sud je trebao u prvom redu pozvati tumača s popisa sudskih tumača, a ako takvog tumača nije bilo pozivala se osoba koja se sa svjedokom i strankama mo-

³³ Tako i opširnije o tome kod DIKA-ČIZMIĆ, str. 191.

³⁴ Vidi u tom smislu stajalište VSH, Rev- 1062/85 od 2. 7. 1985., "Pregled sudske prakse" (dalje – PSP) - 29/149.

³⁵ Usp. odluku VSH, Rev- 843/79. od 2. 10. 1979., PSP- 16/201.

³⁶ Vidi OMANOVIĆ, S., *Draft novog Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine s komentarom*, Sarajevo, 2003., str. 90.

³⁷ Tako i VS Makedonije u odluci Rev- 165/85. od 4. travnja 1985., objavljena kod JANKOVIĆ, str. 148.

³⁸ Podrobnije o tome kod ČIZMIĆ, J., *Neka razmatranja o vještačenju u parničnom postupku*, "Hrvatska pravna revija", god. I., 2001., br. 11, str. 85.-93.

³⁹ Usp. TRIVA, str. 439.

gla sporazumjeti.⁴⁰ Tumač je na zahtjev suda dužan obrazložiti svoj način prevođenja, odnosno sporazumijevanja (arg. iz čl. 154. FZPP-a.). Tumača je sud dužan upozoriti na dužnost točnog prevođenja, odnosno tumačenja onoga što je saslušani svjedok izjavio, te onoga što sud pita ili priopćava saslušavanom svjedoku. Tumač je svoju funkciju dužan obaviti u skladu s pravilima jezika, odnosno drugih pravila sporazumijevanja (arg. iz čl. 151. FZPP-a). Tumač je kazneno odgovoran za lažno prevođenje, odnosno objašnjavanje.⁴¹ Tumač koji u postupku pred sudom daje lažan iskaz, kaznit će se zatvorom do tri godine.⁴²

Odredbom st. 5. čl. 92. SFZPP-a bilo je propisano da svi troškovi prevođenja padaju na teret sredstava suda.⁴³ Držalo se, naime, da stranka koja želi koristiti svoje ustavom i zakonom utvrđeno pravo na uporabu svog jezika u sudskom postupku ne bi zbog toga trebala biti dodatno financijski opterećena jer bi time došla u neravnopravan položaj. Sada troškovi prevođenja ne padaju više na teret sredstava suda, nego su stranke dužne same snositi troškove prevođenja (arg. FZPP, čl. 315. st. 1.).

VI/ UMJESTO ZAKLJUČKA

1/ Treba još napomenuti da se jezik i pismo postupka spominju i u odredbama FZPP-a o **pružanju pravne pomoći** (v. FZPP, čl. 414.-418.). Pravna pomoć (njem. *Rechtshilfe*) jest pomoć koju sudovi pružaju međusobno, koju njima pružaju odnosno koju oni pružaju drugim (državnim) tijelima u svezi s obavljanjem službene dužnosti. Ukazivanje pravne pomoći sastoji se prije svega u poduzimanju pojedinih procesnih radnji na zamolbu parničnog suda. Zamoljeni sud nije ovlašten ocjenjivati svrsishodnost zamolnice pa je, ako je mjerodavan, dužan provesti zamoljenu radnju. Zamoljeni sudac kome je povjereno izvođenje nekoga dokaza ovlašten je izvesti i druge dokaze, ako drži da je to svrsishodno.⁴⁴

Međunarodna pravna pomoć je, pak, pomoć koju domaći sudovi pružaju inozemnim sudovima, kao i ona koju na zahtjev domaćih sudova njima pružaju inozemni sudovi. Opseg, sadržaj, oblici i način pružanja međunarodne pravne pomoći uređeni su bilateralnim ugovorima o međunarodnoj pravnoj pomoći, nekim važnijim multilateralnim ugovorima (konvencijama), ali i odredbama FZPP-a.

Pružanje pravne pomoći uređeno je tako i **Haškom konvencijom o građanskom postupku** (Hag, 1. ožujka 1954., dalje – **Haška konvencija**).⁴⁵ Što se jezika tiče, Haška konvencija predviđa, ako nije drukčije ugovoreno, da zamolnice moraju biti sastavljene

⁴⁰ Tako ČOSIĆ, R., *Zakon o parničnom postupku sa objašnjenjima, napomenama, sudskom praksom i registrom pojmova*, Beograd, 1998., str. 130.

⁴¹ Usp. DIKA-ČIZMIĆ, str. 448.-449.

⁴² V. Kazneni zakon Federacije Bosne i Hercegovine, "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", br. 36/03. od 29. srpnja 2003. godine, čl. 348. st. 1.

⁴³ Zanimljivo je da su, prema odredbama čl. 105. preuzetog ZPP-a bivše SFR Jugoslavije, na teret sredstava suda padali samo troškovi prevođenja na jezik naroda i manjina koji su nastali primjenom Ustava SR BiH/SFRJ, a stranke su bili državljani BiH/SFRJ.

⁴⁴ Tako i podrobnije o tome kod TRIVA, str. 80.

⁴⁵ Tekst Konvencije o građanskom postupku (*Convention on Civil Procedure*) objavljen je u "Službenom listu FNRJ" – Dodatak broj 6/1962. Konvencija je stupila na snagu u međunarodnom smislu 12. travnja 1957. godine, a u odnosu na bivšu Jugoslaviju 11. svibnja 1962. godine. Cjeloviti tekst Konvencije nalazi se i kod TODOROVIĆ, V., *Međunarodna pravna pomoć i – multilateralne konvencije*, Beograd, 1999., str. 29.-36.

na jeziku zamoljenoga suda, odnosno da im mora biti priključen prijevod na taj jezik ovjeren od strane diplomatskog ili konzularnog predstavnika zemlje iz koje je poslana zamolnica ili njezinog zakletog prevoditelja. I prema odredbama ovoga članka, molbe i prilozi moraju biti sastavljeni na jeziku zamoljene države ili uz njih mora biti priložen njihov ovjereni prijevod na tom jeziku (v. Haška konvencija, čl. 10.).

Nadalje, prema **odredbama FZPP-a o međunarodnoj pravnoj pomoći**, sudovi FBiH ukazivat će pravnu pomoć inozemnom sudu u slučajevima predviđenim međunarodnim ugovorom ili kad postoji uzajamnost u ukazivanju pravne pomoći (FZPP, čl. 415. st. 1.). Prije nego što pristupi ukazivanju pravne pomoći na zamolbu inozemnog suda, domaći sud je dužan utvrditi postoji li uzajamnost, odnosno ukazuje li i ta strana država pravnu pomoć našim sudovima. Ako s tom državom postoji bilateralni ugovor o međusobnom pružanju pravne pomoći, pretpostavlja se da postoji uzajamnost. Uzajamnost može biti samo formalna, kada postoji međudržavni ugovor o reguliranju pravne pomoći, i faktička, kad države ne jamče uzajamnost međudržavnim ugovorom i zakonom, ali ona, ipak postoji u praksi. U slučaju sumnje, Federalno ministarstvo pravde ovlašteno je dati objašnjenje o postojanju uzajamnosti.⁴⁶

Sudovi pri ukazivanju pravne pomoći moraju postupati u skladu s odredbama međunarodnih ugovora o pravnoj pomoći. Ako ovakvih ugovora nema ili ako određenu materiju ne reguliraju, tada treba primijeniti odredbe FZPP-a. Ako međunarodnim ugovorom nije što drugo određeno, sudovi će uzimati u postupak molbe za pravnu pomoć inozemnih sudova samo ako su dostavljene diplomatskim putem i ako su molba i prilozi sastavljeni na hrvatskom, srpskom odnosno bosanskom jeziku (arg. FZPP, čl. 6.), ili ako je priložen ovjereni prijevod na nekom od tih jezika (FZPP, čl. 417.). Ako međunarodnim ugovorom nije što drugo određeno, molbe sudova iz FBiH za pravnu pomoć dostavljaju se inozemnim sudovima diplomatskim putem preko organa uprave nadležnog za inozemne poslove BiH. Molbe i prilozi⁴⁷ moraju biti napisani na jeziku zamoljene države ili uz njih mora biti priložen ovjereni prijevod na tom jeziku (FZPP, čl. 418.). Odredbama FZPP-a nije, dakle, predviđena mogućnost neposrednog dostavljanja molbe domaćeg suda inozemnom sudu, pa niti u hitnim slučajevima, niti je predviđena mogućnost neposrednog dostavljanja zamolnice inozemnog suda domaćem sudu. Molbe za pravnu pomoć inozemnih sudova dostavljaju se domaćim sudovima preko federalnog ministarstva pravde. Ako međunarodnim ugovorom nije što drugo određeno, sudovi u FBiH uzimati će u postupak molbe za pravnu pomoć inozemnih sudova samo ako su dostavljene diplomatskim putem i ako su molba i prilozi sastavljeni na jeziku koji je u službenoj upotrebi pred domaćim sudom,⁴⁸ odnosno na bosanskom, hrvatskom ili srpskom jeziku (arg. iz čl. 6. FZPP-a), ili ako je priložen ovjereni prijevod na nekom od tih jezika.

Ako su međunarodnim ugovorom predviđene i neke druge odredbe o jeziku komuniciranja, one se moraju primjenjivati.

Pravna pomoć uređuje se i **bilateralnim ugovorima** koje (F)BiH zaključuje s drugim državama. Ako je pravna pomoć uređena ugovorom, svaka od strana dužna je pridržavati se odredbi toga ugovora, čak i ako je FZPP-om drukčije određeno. Tako su, pri-

⁴⁶ Usp. i pitanje o tome kod DIKA-ĖIZMIĖ, str. 290.-296.

⁴⁷ Primjerice, uz tužbu treba priložiti i njezin prijevod na strani jezik, a taj prijevod treba dostaviti tužitelj, te sud nije dužan odrediti da se tužba prevede. Usp. odluku VSH, II Rev- 87/85. od 31. listopada 1985. god.

⁴⁸ Vidi u tom smislu odluku Okružnog suda u Splitu, GŽ- 3614/89. od 16. ožujka 1990. god.

mjerice, Sporazum između Vlade Republike Hrvatske, Vlade Bosne i Hercegovine i Vlade Federacije Bosne i Hercegovine o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima (NN-MU, br. 12/96., dalje - Sporazum), sklopile Vlada Republike Hrvatske, Vlada BiH i Vlada FBiH u želji unapređenja pravnih odnosa među državama, unapređenja svoje suradnje na području pravosuđa i olakšanja međusobnog pravnog prometa. U tom smislu državljani jedne države ugovornice imaju jednako jamstvo svojih prava u postupcima pred sudovima druge države ugovornice kao i njezini državljani (Sporazum, čl. 1. st. 1.). Među ostalim, predviđeno je da se zamolnica za pravnu pomoć i sva ostala pismena, koja je potrebno priložiti sukladno odredbama Sporazuma, dostavljaju na jeziku države koja moli za pravnu pomoć, a prijevod na jezik države ugovornice koju se moli za pravnu pomoć nije potrebno prilagati (Sporazum, čl. 5. st. 1.).⁴⁹ S druge strane, odgovori na zamolnice dostavljaju se na jeziku zamoljene države (Sporazum, čl. 5. st. 2.).

2/ Na kraju, treba ukazati i na rješenja iz **prijelaznih i završnih odredaba FZPP-a** o jeziku i pismu postupka. Prema odredbi čl. 454. st. 1. FZPP-a, u postupcima započetim pred prvostupanjskim sudom prije dana početka primjene FZPP-a, odnosno prije 5. studenoga 2003. godine, daljnji postupak treba provesti prema odredbama FZPP-a o jeziku i pismu postupka. Ako je, pak, prije početka primjene ovoga zakona bila donesena prvostupanjska odluka kojom se postupak pred prvostupanjskim sudom završavao, daljnji postupak treba se provesti prema odredbama SFZPP-a, dakle i onima kojima se uređivalo područje jezika i pisma postupka (FZPP, čl. 456. st. 1.). Ipak, ako bi nakon početka primjene FZPP-a bila ukinuta spomenuta prvostupanjska odluka, daljnji postupak trebalo bi provesti prema odredbama FZPP-a.

Svakako treba ukazati na, po našem mišljenju, **moгуće nedoumice** u svezi s primjenom ovako stipuliranih odredbi FZPP-a o jeziku i pismu postupka. Kako u FZPP-u nema izričitih odredaba o tome, držimo da je, u skladu s obrazloženjem predlagatelja FZPP-a,⁵⁰ sudu ostavljeno da odluči o tome na kojem će od tri jezika i dva pisma postupka strankama i drugim sudionicima dostavljati svoja pismena, a da stranke i drugi sudionici u postupku imaju mogućnost da pri sudjelovanju u postupku rabe jedan od službenih jezika i pisama postupka koje same izaberu. FZPP nije dao ni odgovor na pitanja moraju li se stranke, na koji način i do kojeg stadija postupka očitovati o tome koji su jezik i pismo postupka izabrale te smiju li svoju odluku o izboru mijenjati tijekom postupka.

Držimo da bi se stranka već pri prvom kontaktu sa sudom trebala izjasniti o tome kojim će se od tri jezika i dva pisma postupka služiti pri komunikaciji sa sudom, protivnom strankom i drugim sudionicima u postupku. U protivnom bi sud trebao pozvati stranku da se izjasni o tome, upozoriti je da tijekom postupka ne bi smjela mijenjati svoju odluku o izboru jezika i pisma postupka, te sve to zapisnički konstatirati. Sukladno tome i eventualni drugostupanjski postupak trebao bi se voditi na izabranom jeziku, a na tom bi jeziku i pismu trebalo izraditi i odluku.

⁴⁹ Tako je VTSH zauzeo stajalište da je prvostupanjski sud pogrešno postupio kad je pozvao tužitelja da tužbu i ostala pismena prevede na bosanski jezik, jer se prema Sporazumu zamolnica za pravnu pomoć i sva ostala pismena dostavljaju na jeziku države koja moli pravnu pomoć, a prijevod na jezik države ugovornice koju se moli za pravnu pomoć nije potrebno prilagati. VTSH, Pž- 4844/99. od 11. siječnja 2000. god., «Informator» br. 4805. od 25. ožujka 2000., str. 4.

⁵⁰ Vidi Prijedlog Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, *Obrazloženje*, str. 107.

Razvidno je da odredbe FZPP-a o jeziku i pismu postupka nisu imale u vidu mogućnost simultanog vođenja dvojezičnog ili višejezičnog postupka, te da u potpunosti uređuju samo situaciju kada stranke izaberu samo jedan (isti) od jezika postupka i jedno (isto) pismo postupka. Iako se radi o tri vrlo slična jezika, postoji mogućnost da stranka, koja se služi jednim od službenih jezika postupka, ne razumije (ili ne želi razumjeti)⁵¹ drugi službeni jezik postupka kojim se služi protivna stranka, posebice značenje nekih tehničkih termina, odnosno pravnih standarda (primjerice, državina-posjed, nagodba-poravnanje, vlasništvo-svojina i sl.), u toj mjeri da bi je zbog zablude o značenju tih izraza mogle u parnici pogoditi štetne posljedice. Nepoznavanje je još više moguće u pogledu jednog od pisama postupka. Iako vrijedi presumpcija da sud mora poznavati sve jezike i pisma postupka, *de facto* postoji mogućnost da i sudac ne poznaje u dovoljnoj mjeri neki od službenih jezika postupka ili, što je još izvjesnije, jedan od službenih pisama suda. Bez obzira na svoje poznavanje svih jezika i pisama postupka, držimo da sud ipak ne bi smio preuzeti ulogu tumača strankama koje se služe različitim službenim jezicima i pismima suda i koje ne poznaju u potrebnoj mjeri jezik i pismo protivne stranke. U takvoj situaciji strankama, za koje svakako ne bi mogla i smjela vrijediti presumpcija da poznaju sve službene jezike i pisma postupka, jedino bi preostalo angažirati tumača, što bi otvorilo pitanje snošenja troškova usmenog i pisanog prevođenja. Odredbom čl. 315. st. 1. FZPP-a predviđeno je da stranke i umješači snose troškove prevođenja samo onda ako ne poznaju niti jedan od službenih jezika suda. *Argumento a contrario* mogli bi zaključiti da bi troškove prevođenja, u situaciji kada stranka ne razumije drugi službeni jezik ili pismo postupka kojim se služi protivna stranka, trebalo naknaditi iz sredstava suda. U protivnom bi došlo do apsurdne situacije u kojoj bi stranka koja se služi službenim jezikom i pismom suda ipak morala snositi dodatne troškove vođenja postupka (prevođenja), primjerice kao i stranka koja ne poznaje niti jedan od službenih jezika postupka.

LANGUAGE USED IN THE PROCEEDINGS

Summary

Civil Procedure Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina shall define rules of procedure based on which the Municipal Courts, Cantonal Courts and the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina shall deliberate and decide on civil disputes unless otherwise stipulated by a separate law. Parties and other participants in the proceedings shall be entitled to use their own language while participating at the hearings and in verbal commencement of other procedural actions. The Bosnian, Croatian and Serbian language shall be in equal use in the civil procedure, and Latin and Cyrillic alphabets shall be official alphabets.

Key words: Language, Civil Procedure

⁵¹ Prema našim saznanjima u nekim postupcima pred hrvatskim sudovima stranke su tražile tumača za srpski jezik jer su tvrdile da ne razumiju značenje pojedinih riječi i pojmova srpskog jezika niti mogu pročitati i proučiti dokazna sredstva-isprave pisane ćirilicom.